

И ДЪХЪТ СТАНА ВЪЗДУХ

WHEN BREATH BECOMES AIR

Paul Kalanithi

Copyright © 2016 by Corcovado, Inc.

Foreword copyright © by Abraham Verghese

© Паулина Стойчева Мичева, *превод от английски*

© Фиделия Косева, *художник на корицата*

© Сиела Норма АД

София • 2017

ISBN: 978-954-28-2284-4

Пол Каланити

И ДЪХЪТ
СТАНА
ВЪЗДУХ

Превод от английски:
Паулина Мичева

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР от ЕЙБРАХАМ ВЕРГИЙС.....	9
ПРОЛОГ	17
ЧАСТ I: В СЪВЪРШЕНО ЗДРАВЕ ПОЧВАМ	29
ЧАСТ II: НАДЯВАЙКИ СЕ ДА НЕ СПРА, ДОДЕ СЪМ ЖИВ ¹	107
ЕПИЛОГ от ЛУСИ КАЛАНИТИ	171

¹ Заглавията на частите в книгата са цитат от „Песен за мен самия“, Уолт Уитман, превод: Вл. Свинтила. – Б. пр.

Описаните събития се основават на спомените на д-р Каланити за случаи от реалната му практика. Имената на обсъжданите в книгата пациенти – когато са споменати – са променени. Във всеки от цитираните медицински случаи детайлите, по които биха могли да бъдат разпознати пациентите – като възраст, пол, етнос, професия, семейно положение и връзки, местоживеене, медицинска история и диагноза – също са променени. С едно изключение това важи и за имената на колегите на д-р Каланити, на приятелите и лекуващите го лекари. Всяка прилика с живи или починали реални хора, следствие от промяната на имената или отличителните детайли, е напълно случайна и неволна.

На дъщеря ми Кейди

*В смъртта живота дълго време търси ти
и въздухът, че дъх преди е бил, едва сега откри.
Да, всичко ново е, а старото обречено е на забрава:
телата времето погубва, ала душите то не заличава.
Читателю! Догде си тук, живей и време намери,
че ще настъпи час в безкрая да пристъпиш ти.*

Барон Брук Фулк Гревил, *Caelica* 83

ПРЕДГОВОР

Ейбрахам Вергийс

Докато пишех това, изведнъж ми хрумна, че предговорът към тази книга по-скоро напомня заключение. Защото, когато става дума за Пол Каланити, времето обръща своя ход. Ще започна – или по-скоро, ще приключа – с това, че опознах Пол едва след смъртта му. (Моля ви да проявите снизхождение.) Опознах го по-отблизо, когато той вече не бе сред нас.

Срещнах Пол в Станфорд в началото на февруари 2014 г., в един ранен следобед, който няма да забравя. „Ню Йорк Таймс“ тъкмо бе публикувал есето му „Колко ми остава?“, което предизвика невероятен отзвук сред читателите. Само за няколко дни то се разпространи с изумителна скорост. (Аз съм специалист по инфекциите, затова ще ми простите, че не употребявам метафори като „със скоростта на вирус“.) После Пол поиска да се срещне с мен, да си поговорим за литературните агенти, издателите и другите детайли, свързани с издателския процес – имаше намерение да напише книга. *Тази книга*, която сега държите в ръцете си. Помня как в онзи ден слънчевите лъчи, промушващи се през клонките на растящата пред офиса ми магнолия, осветяваха ето това: седящия срещу мен Пол, красивите му спокойни ръце, гъстата брада на пророк и проницателните тъмни очи. В паметта ми тази сцена ми заприлича на творба на Вермеер с характер-

ните размити очертания. Тогава си казах: „Трябва да запомниш това“. Осъзнавах, че гледката пред очите ми е безценна. Заради диагнозата на Пол се замислих не само за неговата неизбежна смърт, но и за своята тленност.

В онзи ден обсъдихме много неща. Пол бе старши резидент¹-неврохирург. Бе много вероятно пътищата ни да са се пресичали по работа, но не можехме да си спомним нито един общ пациент. Той ми сподели, че в Станфорд основните му предмети в бакалавърската степен са били английски и биология, след което бе продължил обучението си там в магистратура „Английска литература“. Говорихме за отдавнашната му любов към писането и четенето. Порази ме фактът, че Пол с лекота би могъл да стане преподавател по английска литература, и в един определен етап от живота си наистина е бил много близко до поемането в тази посока. Но после, също като своя съименник, свети Павел, на пътя за Дамаск, осъзнал какво е истинското му призвание. Станал лекар, но никога не се отказал от мечтата си да се завърне към литературата, под една или друга форма. Може би щял да напише книга. Някой ден. Мислел си, че има достатъчно време за това. Но в онзи ден и на двама ни бе ясно, че вече не разполага с време.

Помня нежната му и донякъде лукава усмивка на слабото, изнемошяло лице. Ракът изцеждаше и последните му сили, но новата биотерапия имаше положителен ефект – Пол се бе осмелил отново да чертае планове за близкото бъдеще. Каза ми, че докато учел в университета, не се съмнявал, че ще стане психиатър, но после се влюбил в неврохирургията. Обичаше не толкова загадките на мозъка, не толкова удовлетворението, което получава от умелостта на ръцете си,

¹ Резидент и резидентура – термини от американската медицинска практика, наложени вече и у нас, които отговарят донякъде на *специализанти* и *специализация*. Може да бъде от 3 до 7 години, в зависимост от избраната специалност. – Б. пр.

извършващи невероятни подвизи по време на операция – не, за него най-важни бяха любовта и съчувствието, които изпитваше към страдащите хора заради вече преживяното от тях страдание и заради това, което тепърва им предстоеше да преживеят. Не мисля, че той ми го каза по такъв начин, по-скоро научих за това му качество от мои студенти, негови бивши асистенти; те бяха поразени от непоколебимата му убеденост в моралния аспект на лекарската професия. После с Пол си поговорихме за смъртта. За неговата смърт.

След тази среща поддържахме връзка по електронната поща, но повече не се видяхме лично. Причината не бе, че потънах отново в рутината на всекидневие и бях затрупан от задачи, а защото усещах, че не бива да отнемам от скъпоценното за него време. От Пол зависеше дали ще поиска да се видим, или не. Давах си сметка, че в момента най-малко от всичко се нуждае от това да следва формалностите на току-що завързано приятелство. Въпреки това често си мислех за него и за жена му. Исках да разбера дали пише? Как намира време? Като лекар с много други ангажименти винаги ми е било трудно да отделям време, за да се занимавам с писане. Един известен писател, разсъждавайки за този вечен проблем, веднъж ми призна: „Ако съм неврохирург и кажа на гостите си, че трябва да ги оставя, за да отида на някоя спешна операция за трепанация на череп, никой няма да ме критикува. Но ако съобщя, че се качвам на горния етаж, за да *пиша*...“.

Интересно, дали Пол щеше да сметне тази история за забавна? В края на краищата той наистина би могъл да каже, че му се налага да прави трепанация! Би било съвсем правдоподобно! А всъщност би отишъл да пише.

Докато работеше по тази книга, Пол публикува в списание „Станфорд Медисин“ кратко, но забележително есе, посветено на идеята за времето. Аз също пишех есе на тази

тема и моите разсъждения бяха поразително близки с неговите идеи, въпреки че разбрах за текста му едва когато списанието попадна в ръцете ми. Прочетох есето и отново се впечатлих от това, което бях забелязал още в текста му за „Ню Йорк Таймс“: стилът му бе просто възхитителен. Би могъл да пише на абсолютно всякакви теми и творбите му пак щяха да са смайващи. Но той не пишеше за други неща. Интересуваше се от времето и какво е значението му за него, сега, след като бе нелечимо болен. И именно това правеше писането му невероятно силно. За мен *прозата му бе незабравима*. Изпод перото му се лееше чисто злато.

Препрочитах текста му отново и отново, опитвайки се да вникна по-дълбоко в него. Първо, той бе музикален. Напомняше ми донякъде на Голуей Кинел², бе почти като поема в проза.

*(И ако това се случи някой ден,
ще се озовеш с любимия си
в кафене на моста Мирабо,
край металния бар, където,
вече налято в чаши, ви очаква виното пенливо...*

Това е част от стихотворение на Кинел, което веднъж слушах как лично той рецитира в книжарница в Айова Сити, без да поглежда нито веднъж към листа си.)

И същевременно в есето на Пол имаше нещо по-старо, спомен от други времена, в които е нямало метални барове. Няколко дни по-късно най-накрая се сетих: стилът му ми напомняше маниера на Томас Браун. Браун³ е написал *Religio*

² Голуей Кинел (1927 – 2014) – американски поет, преводач на поезия, редактор. Носител на наградата „Пулицър“ през 1983 г. – Б. пр.

³ Сър Томас Браун (1605 – 1682) – британски медик, един от най-прочутите представители на английската проза от епохата на барока, автор на литературни съчинения на окултно-религиозни и естествено-научни теми. – Б. пр.

Medici („Религията на лекаря“) през 1642 г., в характерния за онова време архаичен стил. Като млад лекар бях обсебен от тази книга, изучавах я така, както фермер се опитва да пресуши блато, което и баща му преди това се е мъчил да надвие. Беше безсмислено, но аз все пак полагах неимоверни усилия да разгадая всичките ѝ тайни, захвърлях я сърдито настрани, после пак я вземах в ръце, без да съм съвсем убеден, че на нейните страници има нещо за мен, но все пак усещайки, че може да ме научи на нещо. Осъзнавах, че ми липсва определено ниво на критическо мислене, за да накарам буквите да запеят песента си за слуха ми, да проумея целия им смисъл. Книгата оставаше неразрешима загадка, независимо колко усилено се опитвах да я разтълкувам.

Защо, ще попитате вие? Защо си губех времето в опити да я разбера? Кой изобщо се интересува от *Religio Medici*?

Уилям Ослър, моят герой и пример за подражание, се е интересувал, ето кой. Починалият през 1919 г. Ослър се смята за основател на съвременната медицина. Той е обичал тази книга. Държал я е на нощното си шкафче. Поискал да сложат екземпляр от нея в гроба му. Много години не успявах да разбера какво бе видял на тези страници. След много опити – и няколко десетилетия – книгата най-накрая ми се разкри (за това помогна и новото издание, вече със съвременен правопис). Главният номер бе да четеш на глас – така не може да се изгуби ритъмът:

Таим в себе си чудеса, вътре в нас са цялата Африка и всичките ѝ дивни дарове; ние сме тази дръзка и смела част от природата, която мъдрият човек изучава в сбит текст, докато другите се мъчат да открият в отделни томове или гигантски енциклопедии...

Когато стигнете до последния параграф в книгата на Пол, прочетете го на глас и ще доловите същия дълъг слог,

ритъм, на който ви се струва, че може да потропвате с крак... но както при Браун, ще ви бъде трудно да го следвате. Струва ми се, че Пол е приемник на Браун. (Или – ако допуснем, че линейното време е илюзия – може би Браун е приемник на Каланити. Да, от това може да ти се завие свят.)

И после Пол почина. Посетих службата в църквата на Станфорд – великолепно място, където често ходя, когато е празно, за да поседна и да се възхитя на светлината и тишината, и където винаги намирам покой. Беше претъпкана за церемонията. Седнах в края на една пейка и се заслушах в трогателните и понякога пикантни истории, които разказваха най-близките приятели на Пол, пасторът му и брат му. Да, Пол ни бе напуснал, но – колкото и да бе странно – имах чувството, че започвам да го опознавам много по-добре; струваше ми се, че ни свързват много повече неща от онова посещение в кабинета ми и от кратките есета, които бе написал. Той оживя пред очите ми в историите, разказани от близките му в Станфордската мемориална църква – църквата с изящен висок купол, която бе най-подходящото място, където да се съберат всички тези хора, дошли да почетат паметта на мъжа, чието тяло бе погребано в земята, но чийто дух бе все така осезаемо *жив*. Той продължаваше да живее в своята жена и в малката си дъщеря, в скърбящите родители, братя и сестри, в лицата на множеството си приятели, колеги и бивши пациенти, които бяха дошли, за да се сбогуват с него. Той бе и там, и по-късно навън, на приема, където дойдоха още повече хора. Забелязах, че лицата им са спокойни, озарени от усмивки, сякаш вътре в църквата бяха станали свидетели на нещо прекрасно. Сигурно и моето лице бе придобило същото изражение: всички ние бяхме усетили важността на тази служба и смисъла на прошалните речи, всички бяхме споделили сълзите си. После усетихме смисъла и на приема, където утолихме жаждата и глада си на

възпоменателния обяд и общувахме с напълно непознати, с които изградихме дълбока връзка благодарение на Пол, който ни свързваше.

Но едва след като получих страниците на книгата, която сега държите в ръцете си, два месеца след смъртта на Пол, най-накрая го опознах истински, по-добре дори ако бях имал честта да се нарека негов близък приятел приживе. Щом прочетох книгата, с която ви предстои да се запознаете, признавам си, останах невероятно впечатлен: тя е толкова правдива и честна, че ти спира дъха.

Подгответе се. Настанете се удобно. Ще разберете какво означава истинска смелост. Ще разберете колко храбър е бил този човек, защото иначе не е възможно да разкриеш така душата си. Но най-важното е, че от тази книга ще научите какво означава да продължиш да живееш и да влияеш на живота на другите със силата на думите си дори след смъртта си. В света на асинхронната комуникация, където сме обсебени от екраните, където не откъсваме поглед от вибриращите в ръцете ни правоъгълни предмети и цялото ни внимание е приковано към ефимерното, имам една молба към вас.

Спрете и отделете време да встъпите в диалог с моя преживременно напуснал ни млад колега, останал завинаги жив в паметта ни, неостаряващ. Вслушайте се в Пол. В паузите между думите му си помислете какво бихте му отговорили. Точно тук е скрито посланието му. Аз разбрах какво е искал да ми каже той. Надявам се, че и вие ще разберете. Това е дар.

Няма да стоя повече между вас и Пол.